

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-101>

УДК 343.614

Кисіль О.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА (СТ. 120 КК УКРАЇНИ)

Анотація. У статті автор розглядає проблему вдосконалення кримінальної відповідальності за доведення до самогубства, аналізує склад цього злочину та останні зміни статті 120 КК України, внесені Законом України від 08.02.2018 р. У статті акцентується увага на нових, раніше не відомих способах доведення до самогубства. На особливому рівні, автор визначає проблему доведення до самогубства за допомогою соціальних мереж та Інтернету, наводить статистичні дані та випадки з практики. Автор досліджує технології втягнення дітей до «груп смерті» та основні принципи діяльності таких груп. У результаті досліджень, автор висловлює власну думку стосовно подальшого вдосконалення кримінальної відповідальності за доведення до самогубства та пропонує зміни і доповнення до статті 120 КК України.

Ключові слова: самогубство, доведення до самогубства, «групи смерті», рівень самогубств, кримінальна відповідальність, мережа Інтернет.

Kysil Oksana

Yaroslav Mudryi National Law University

TO THE ISSUE OF IMPROVEMENT OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR INCITEMENT TO SUICIDE (ARTICLE 120 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

Summary. The article reviews the problem of improvement of criminal responsibility for incitement to suicide, analyzes the components of the crime and recent changes to article 120 of the Criminal Code of Ukraine, introduced by the Law of Ukraine “On amendments to article 120 of the Criminal Code of Ukraine regarding the establishment of criminal responsibility for incitement to suicide” from 08.02.2018. The development of a modern post-industrial society is characterized by accelerated pace of change, emergence of new factors and trends affecting suicidal behavior residents of different countries. The author identifies the main causes of suicidal behavior of people, which leads to committing suicide. Understanding the causes of suicide and the trends of constant growth of their number in modern society will lead to the further development of new methods, ways and means to counteract this destructive phenomenon. This necessitates the study of suicide at this stage of society’s development and making the necessary changes to the legislative base. The article is focused on new, previously unknown ways of incitement to suicide, because with the development of technological progress new opportunities for committing crimes became available. At a special level, the author identifies the problem of incitement to suicide through social networks and the Internet, provides statistics and practical examples. The author inquires into the technologies of drawing children into „death groups”, the basic principles of the activities of such groups and offers activities, that help protect oneself from dangerous entertainments. As a result of research, the author gives answers to many topical issues, expresses her own opinion regarding the further improvement of criminal responsibility for incitement to suicide and proposes amendments and additions to article 120 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: suicide, incitement to suicide, death groups, rate of suicide, criminal responsibility, Internet.

Постановка проблеми. На даний час кількість самогубств в Україні знаходиться на дуже високому рівні. З розвитком технологій та еволюцією людства з’являються нові, раніше не відомі способи вчинення злочинів. Так, з появою Інтернету та соціальних мереж виникають нові можливості у спілкуванні, впливі людей один на одного, у тому числі, і негативному впливі. Злочинність постійно перебуває у динаміці і тому чинне законодавство також потребує змін і доповнень, які б відповідали сучасним реаліям вчинення доведення до самогубства [9]. У нашій державі помітно зросла зацікавленість у дослідженні даного злочину. Проте, ще й досі залишається широке коло проблемних питань застосування статті 120 Кримінального кодексу України. На мою думку, злочини проти життя людини становлять значну суспільну небезпечність, тому саме на них необхідно звернути особливу увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню кримінальної відповідальності за доведення до самогубства приділяється значна увага. Цю проблему досліджували: В.Ю. Баулін,

Р.С. Веприцький, Є.О. Гладкова, В.О. Кірієнко, О.О. Колінько, Т.А. Павленко, О.П. Романів, Л.М. Шестопалова. Роботи вказаних науковців присвячені аналізу причин самогубства, висвітленню авторських підходів до вирішення питання вдосконалення відповідальності за доведення до самогубства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний рівень дослідження цього актуального для кримінального права питання, залишаються проблемні та суперечливі моменти застосування статті 120 КК України, які я намагалася розкрити у цій статті. Також, на мою думку, уваги заслуговують способи доведення до самогубства в мережі Інтернет та через соціальні мережі, за допомогою яких було спричинено багато самогубств серед підлітків. Як діють адміністратори смертельних квестів і як вберегтися та не потрапити в «групи смерті», детально розкрито у статті.

Мета статті. Завдання полягає у висвітленні проблеми вдосконалення кримінального законодавства в частині відповідальності за доведення

ня до самогубства; дослідженні діяльності «груп смерті» на території України.

Виклад основного матеріалу. Проблема самогубства пов'язана зі статтею 27 Конституції України, у якій закріплюється, що кожна людина має право на життя. Таке положення Основного Закону відповідає нормам міжнародного права. Право на життя є основою всіх інших прав і свобод людини. Законодавством передбачено, що на державу покладено обов'язок захищати життя кожного, оскільки жодна людина не може бути свавільно позбавлена життя [1]. Проте як має реагувати держава, коли особа умисно позбавляє себе життя?

Самогубство – це смертельний випадок, який є результатом умисного заподіяння шкоди власному життю та здоров'ю. Люди, які вчиняють суїцид, нерідко страждають від психічних захворювань, сильного душевного болю, відчувають стрес, депресію та неможливість впоратися з власними проблемами, вони без надії дивляться у майбутнє і знаходять лише один варіант вирішення проблем – смерть. Крім психічних розладів, причини самогубства можуть бути різними: моральні, релігійні чи соціальні установки, які сформувалися у свідомості особи, скрутне фінансове положення, міжособистісні відносини, відчуття самотності та непотрібності серед тисяч незнайомих людей, постійна втома та виснаження. Це лише основні фактори, які спонукають до вчинення самогубства, причини ж суїцидальної поведінки багаточисельні та дуже складні.

Випадки самогубства зустрічаються в різних державах та культурах. За даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я щорічно понад 800000 людей позбавляють себе життя, значно більша кількість здійснюють спроби суїциду. Кожне самогубство – це трагедія, яка залишає свій відбиток у пам'яті близьких, сім'ях та суспільстві. ВООЗ зазначає, що самогубства характерні для всіх регіонів світу, незалежно від рівня доходу держави. У 2012 році суїцид став другою з основних причин смертності серед молоді віком від 15 до 29 років. У вразливих груп, які підлягають дискримінації, наприклад, біженців, іммігрантів, транссексуалів, ув'язнених, також дуже високий рівень самогубств [2]. Що стосується показників в Україні, то статистичні дані свідчать, що останніми роками в нашій державі кількість самогубств є дуже високою. Так, за даними Державної служби статистики України, у 2016 році майже 7,5 тисяч українців скоїли суїцид. Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України зазначає, що у 2017 році покінчили з життям 6,5 тисяч людей [3]. Ця причина смерті є найпоширенішою після природної смерті внаслідок хвороб системи кровообігу (67,0%), смерті від новоутворень (13,6%) та смерті від зовнішніх причин (5,4%) [4]. Слід зазначити, що в офіційну статистику потрапляють лише явні випадки самогубств, тому реальна кількість спроб їх вчинити значно перевищує офіційні показники. На думку судово-медичних експертів, більшість смертей від нещасних випадків (наприклад, передозування лікарськими препаратами, падіння з висоти чи дорожньо-транспортні аварії) є саме суїцидом.

Кримінальним кодексом України передбачено, що із числа усіх причин, які призводять

до суїциду, тільки доведення до самогубства є злочином. Попередня редакція статті 120 КК України була такого змісту: «Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності, – карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк». Кваліфікуючими ознаками доведення до самогубства визнається вчинення вказаних діянь щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб (частина друга статті 120 КК), або якщо воно було вчинене щодо неповнолітнього (частина друга статті 120 КК) [5, с. 68]. З 2010 року по травень 2017 року в Україні винесено всього п'ять вироків за статтею доведення до самогубства, тобто менше одного вироку на рік, оскільки правоохоронні органи, як правило, припиняють провадження у справах про суїцид, не знайшовши слідів насильства на тілах загиблих. Або й взагалі версію доведення особи до самогубства залишають без уваги та не досліджують належним чином [6]. Незважаючи на таку кількість вироків, у 2013 році за фактами вчинення самогубства громадянами було зареєстровано 8814 кримінальних проваджень, у 2014 – 2566, у 2015 – 8824 проваджень, у 2016 році – 8311, а у 2018 році у даних справах було відкрито 637 проваджень [7; 8].

Отже, дуже гостро постало питання, чи є дією стаття 120 Закону про кримінальну відповідальність? Згідно з цією нормою причинами доведення до самогубства були: 1) жорстоке поводження; 2) шантаж; 3) примус до протиправних дій; 4) систематичне приниження людської гідності. На даний час поширеним явищем стало вчинення самогубства підлітками, які входять до так званих «груп смерті», створених у соціальних мережах. Такі ситуації взагалі не мали жодної кримінально-правової оцінки. Приводом для внесення змін до цієї статті стало відкриття кримінального провадження стосовно Євгенія Кривошеєва по статті 120 КК України у вересні 2015 року в м. Запоріжжі. Його підозрювали у доведенні до самогубства через Інтернет дев'яти молодих жінок, чотири з яких проживали на території Російської Федерації, а п'ять – в Україні. На жаль, лише одну з жертв на території України вдалося врятувати. Правоохоронці зафіксували IP-адресу підозрюваного, який підписувався жіночим ім'ям у соціальній мережі «Контакт», обирав жертву, представлявся медичною сестрою, надавав рекомендації, як вчинити самогубство, які знаряддя використовувати, як краще обрати місце для повішення та ін. [9]. Проте, підстави для притягнення Євгенія Кривошеєва до кримінальної відповідальності були відсутні, оскільки підозрюваний не поводився із жертвами жорстоко, не шантажував їх, не примушував до протиправних дій та не принижував людську гідність, а інші способи вчинення злочину диспозицією даної статті не передбачені.

Таким чином, Верховною Радою України було прийнято Закон «Про внесення зміни до статті 120 Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за спри-

яння вчиненню самогубства» від 08.02.2018 року, яким було змінено частину першу статті 120 КК України і викладено в такій редакції: «Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, систематичного приниження її людської гідності або систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі, схиляння до самогубства, а також інших дій, що сприяють вчиненню самогубства, – караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк» [10].

Проте деякі положення даної норми виглядають суперечливими і у майбутньому можуть призвести до проблеми тлумачення і застосування статті через свій оціночний характер, неоднозначність і невизначеність, як, наприклад, поняття «інші дії, що сприяють вчиненню самогубства». До такої думки дійшли правники у своїх висновках. Крім того, науковці Головного науково-експертного управління зосереджують увагу на необхідності передбачити кримінальну відповідальність за схиляння до вчинення самогубства в окремій нормі, як це закріплено в законодавстві зарубіжних країн [11].

Позитивним оновленням змісту статті стали її приписи щодо «примусу до дій, що суперечать її волі» замість «примусу до протиправних дій», оскільки особу практично можна довести до самогубства і шляхом примушування до дій, які не є протиправними. Це можуть бути небажані для потерпілого, але правомірні дії, або зловживання правом, яке не є правопорушенням.

Як було зазначено, в Україні активно діють «групи смерті», які створюються у соціальних мережах і спрямовані на схиляння підлітків (у переважній більшості) до скоєння суїциду. На початку 2017 року в мережі Інтернет широко обговорювалася підліткова гра «Синій кит» або ж «Тихий дім», «Море китів», f57, f58, «Кити пливуть вгору», «Розбуди мене о 4:20». Ця смертельна гра має багато назв, але її результат завжди однаковий – самогубство [12]. За даними Національної поліції України, тільки в одній з таких спільнот було виявлено більше 200 активних користувачів з України. Як правило, доступ до таких груп є закритим, а членство здійснюється на розсуд адміністратора. Суть цієї гри полягає у проходженні квесту, який починається із заповідання собі незначних каліцтв, а закінчується смертю. Перше завдання даної спільноти – прокинутися о 4:20 і написати адміністратору. Все подальше спілкування відбувається в той самий час. Таким чином, це збиває дитину з нормального режиму і вона стає більш вразливою. Кожен день або через день дається нове завдання, вони йдуть по наростаючій. Наприклад, вирізати на собі якесь зображення або символ і скинути фотографію адмінам, наступне – повністю відмовитися від сну, після чого дитина втрачає орієнтацію в часі, плутає сон і реальність, останнє завдання – вистрибнути з вікна. З 15 осіб від 1 до 3 доходять до кінця квесту. Найстрашніше, що на участь в таких «іграх» підлітків штовхає реальне бажання померти. Всі стадії квесту можна пройти від тижня до місяця. Під час гри визначається ступінь завязатості учасника, всі його дії контролюються адміністраторами. Маніпулятори

вимагають надсилати фотографії після кожного етапу квесту, застосовують похвалу, емоційний шантаж, схвалення, залякування, насадження провини, привчають жертву уникати протистояння або суперечок із маніпулятором. Спілкуються виключно на суїцидальні теми, «втираються в довіру», дізнаються контакти, адресу та інші особисті дані, надсилають записи, відео та музику, які нормальній людині важко сприймати. Якщо зупинився або не виконав завдання у строк, то програв. Проте на цьому гра не закінчується, якщо ти відмовляєшся виконувати завдання, починаються залякування, погрози, шантаж і приниження. Оскільки, усі фото– і відеодокази пройдених етапів учасник надсилає «куратору», це стає додатковим інструментом тиску. Якщо матеріали розголошуються або надсилаються батькам, це буде, щонайменше, соромом і ганьбою [13, с. 4].

«Червона сова» – новий смертельний квест, який поширюється в Україні. Правила гри подібні з «Розбуди мене о 4:20». Адміністратори також у соціальних мережах дають завдання, проте учасникам повідомляють, що результатом є не смерть, а можливість побачити сакральний світ і зустрітися з Червоною Согою, що звичайним людям є не під силу. Підлітків примушують не спати і втікати з дому. В «Контакті» є сім закритих груп, у які приймають тільки дітей. Періодично вони блокуються, проте потім з'являються знову [14].

Восени 2018 року в мережі з'явилася ще одна «гра зі смертю» – «Момо». Вона є схожою до «Синього кита» і також провокує дітей до вчинення самогубства. Момо – це жінка з вираженими очима, великим ротом і курячими лапами. Це моторошне зображення може неочікувано з'явитися у списку контактів у WhatsApp і, як правило, видалити його неможливо. Такий контакт починає надсилати повідомлення із погрозами, файли зі сценами насилля і повідомляє, що за декілька днів ви помрете. Іноді ця жінка може дзвонити, залякувати плачем, який переходить у різкий і неприємний сміх. Психолог, віце-президент Української асоціації психологів Володимир Мамко вважає, що «Момо» є прототипом матері [15].

Усі дії у цій програмі виконує бот, поки підліток переглядає відео, надіслане куратором, копіюються всі персональні дані зі смартфона (фотографії, відео, телефони, адреси, нотатки). Якщо на телефоні є інформація, яку дитина не хотіла б розголошувати, «Момо» починає шантажувати та примушувати до дій, що суперечать волі особи. Засоби масової інформації повідомляють, що підвищення 12-річної дівчинки в Аргентині сталося саме через цю програму. Цей інформаційний вірус вже добрався до Росії, на черзі – Україна. Щоб вберегтися від «Момо» краще видалити WhatsApp, не переглядати невідомі відео та не телефонувати незнайомцям.

Недавно підлітки захопилися новою «грою» – «Біжи або помри», у якій дитина має перебігти дорогу впритул до наближення машини.

Є думка, що зараз ми маємо справу з технологією знищення, яка прищільно працює по підлітках, і Україна тільки починає боротися з нею. Практика доказує, що дані групи спрямовані на уразливу в соціальному сенсі категорію осіб – дітей, які проходять період становлення. По той бік екрану

монітора з дитиною спілкується вмілий психолог, з яким підлітку у такому віці внаслідок розумової незрілості, нестабільності емоцій і підвищеної чутливості сперечатися дуже складно [13, с. 7].

Україна стала на шлях боротьби зі схилянням до самогубства в мережі Інтернет. Ця проблема є визнаною і наразі здійснюється пошук шляхів її вирішення, розшукуються особи, причетні до заснування таких «груп смерті». Проте залишається досить багато питань та загадок, на які науковці та психологи поки не знайшли однозначної відповіді. Чому ж підлітки виконують все, що наказують їм робити адміністратори «груп смерті» – найчастіше такі ж школярі, як і їхні жертви? Та які цілі переслідують адміністратори таких спільнот, які штовхають дітей на смерть? Психологи вважають, що таким чином вони хочуть підкреслити власну значущість і владу над людьми. Найвн лише поодинокі випадки, коли куратори залишають гру і, навпаки, відмовляють підлітків від суїциду.

У тих, кому вдалося вижити після такого експерименту, назавжди залишаються жахливі шрами і опіки, травма психіки, відсутність сну, кошмари, страх і галюцинації. Проблеми зі здоров'ям, порушення психіки, візити до психолога постійно нагадуватимуть про легковажність і необдуманість вчинків і рішення у підлітковому віці.

Висновок. Отже, зробивши аналіз останніх змін, яких зазнала стаття 120 КК України, мож-

на зробити висновок, що вони є позитивними. Як свідчать науковці, співвідношення самогубств і доведення до самогубств становить один до двадцяти. Спосіб доведення до самогубства через Інтернет стає дуже поширеним, оскільки з кожним днем зростає кількість користувачів мережею. Для того, щоб особи, які схиляють інших осіб покінчити з життям не залишалися безкарними, у статтю 120 КК України в якості способу доведення до самогубства були передбачені «інші дії, що сприяють вчиненню самогубства». Тобто, перелік діянь, які можуть спонукати особу піти з життя перестав бути вичерпним. Вважаємо, що таке широке тлумачення цієї ознаки об'єктивної сторони частини 1 статті 120 на практиці може призвести до проблем у її застосуванні, а тому, для подальшого вдосконалення кримінального законодавства необхідно більш чітко визначити способи злочинних посягань при доведенні особи до самогубства, вказавши, наприклад, «а також через соціальні мережі або з використанням мережі Інтернет».

Утім, на нашу думку, безпека життя громадян залежить не стільки від ідеально викладеної норми, скільки від можливості ефективного застосування її положень на практиці. На даний час стаття 120 КК України ще вкрай рідко застосовується, хоча досвід притягнення до відповідальності за доведення до самогубства особи досить поширений у зарубіжних державах.

Список літератури:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 13.
2. Самогубство / Весвітня Організація Охорони Здоров'я. 2018. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/factsheets/detail/suicide> (дата звернення: 02.05.2019).
3. Кожні сорок секунд у світі від самогубства гине одна людина // Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://phc.org.ua/news/kozhni-40-sekund-u-sviti-vid-samogubstva-gine-odna-lyudina> (дата звернення: 02.05.2019).
4. Демографічна ситуація у 2017 році // Державна служба статистики України. 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.05.2019).
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III / станом на 4 вересня 2017 року. Харків : Право, 2017. С. 68.
6. За доведення до самогубства встановлено кримінальну відповідальність. URL: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/za-dovedennya-do-samogubstva-vstanovleno-kriminalnu-vidpovidalnist/> (дата звернення: 30.04.2019).
7. До груп «синіх китів» вступили 35 тисяч українських підлітків, проте самогубств більше не стало. URL: https://dt.ua/UKRAINE/do-grup-sinih-kitiv-vstupili-35-tisyach-ukrayinskih-pidlitkiv-prote-samogubstv-bilsh-ne-stalo-235499_.html (дата звернення: 02.05.2019).
8. 15 тисяч випадків доведення до самогубства зафіксовано за останні 5 років – ГПУ. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/15-tisyach-vipadkiv-dovedennya-do-samogubstva-zafiksovanogo-za-ostanni-5-rokiv-gpu-1336986.html> (дата звернення: 02.05.2019).
9. Пояснювальна записка від 17.02.2016 року до Проекту Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58195 (дата звернення: 01.05.2019).
10. Про внесення зміни до статті 120 Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства : Закон України від 08 лютого 2018 р. № 2292-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2292-19> (дата звернення: 03.05.2019).
11. Висновок Головного наукового-експертного управління на проект закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства)», реєстр. № 4088, вих. 17 лютого 2016 р.
12. Гра в смерть: що таке «Синій кит» і чому підлітки виконують смертельні завдання. URL: <https://ukranews.com/ua/news/477891-gra-v-smert-shho-take-syniy-kyt-i-chomu-pidlitky-vykonuyut-smertelni-zavdannya> (дата звернення: 04.05.2019).
13. Гладкова Є.О., Веприцький Р.С. Групи смерті: що це таке і як уберегти дитину. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ. 2017. С. 1–15.
14. «Синього кита» змінила «Червона сова». В Україні діти захопились новою смертельною грою. URL: <https://vesti-ukr.com/strana/268129-sineho-kita-smenila-krasnaja-sova> (дата звернення: 01.05.2019).
15. Нова смертельна гра «Момо»: чому вона лякає дітей і як від неї захиститися. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/nova-smertelna-hra-momo-chomu-vona-liakaie-ditei-i-yak-vid-nej-zakhystytysia-176035.html> (дата звернення: 06.05.2019).

References:

1. Konstytutsiya Ukrainy (1996) : Zakon Ukrainy vid 28 chervnya 1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine : The law of Ukraine of 28 June 1996 №254k/96-VR]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, vol. 30, p. 13.
2. World Health Organization (2018). Samohubstvo [Suicide]. *Vsesvitnya Orhanizatiya Okhorony Zdorov'ya*. Available at: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/suicide> (accessed 2 May 2019).
3. Tsentr hromads'koho zdorov'ya MOZ Ukrainy (2018). Kozhni sorok sekund u sviti vid samohubstva hyne odna lyudyna [Every forty seconds in the world one person dies of suicide]. Available at: <https://phc.org.ua/news/kozhni-40-sekund-u-sviti-vid-samogubstva-gine-odna-lyudina> (accessed 2 May 2019).
4. Derzhavna sluzba statystyky Ukrainy (2019). Demografichna sytuatsiya u 2017 rotsi [Demographic situation in 2017]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 1 May 2019).
5. Kryriminalnyy kodeks Ukrainy (2017). Zakon Ukrainy vid 05 kvitnya 2001 № 2341-III za stanom na 4 veresnya 2017 roky [Criminal Code of Ukraine: The law of Ukraine of 05 April 2001№ 2341-III / as of September 4th 2017. Kharkiv : Pravo, p. 68.
6. Ukrayinske parvo (2018). Za dovedennya do samohubstva vstanovleno kryriminalnu vidpovidalnist [For bringing to suicide criminal liability is established]. Available at: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/za-dovedennya-do-samogubstva-vstanovleno-kryriminalnu-vidpovidalnist/> (accessed 30 April 2019).
7. ZN,UA (2017). Do hrup synih kytiv vstupyly 35 tysyach ukrayinskykh pidlinkiv, prote samohubstv bilshe ne stalo [To groups of blue whales entered 35 thousand Ukrainian teenagers, however, suicide was no more]. Available at: https://dt.ua/UKRAINE/do-grup-synih-kitiv-vstupili-35-tisyach-ukrayinskih-pidlitkiv-prote-samogubstv-bilshe-ne-stalo-235499_.html (accessed 2 May 2019).
8. TCN.UA (2019). 15 tysyach vypadkiv dovedennya do samohubstva zafiksovano za ostanni 5 rokiv – HPU [15 thousand cases of suicide recorded over the last 5 years]. Available at: <https://tsn.ua/ukrayina/15-tisyach-vipadkiv-dovedennya-do-samogubstva-zafiksovanogo-za-ostanni-5-rokiv-gpu-1336986.html> (accessed 2 May 2019).
9. Poyasnyvalna zapyska vid 17.02.2016 roky do Proekty Zakonu pro vnesennya zmin do Kryriminalnoho kodeksu Ukrainy (shchodo vstanovlennya kryriminalniyi vidpovidalnosti za spryannya vchynennyu samohubstva) [Explanatory note from 17.02.2016 to the draft law on amendments to the Criminal Code of Ukraine (regarding the establishment of criminal liability assisted in committing suicide)]. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58195 (accessed 1 May 2019).
10. Pro vnesennya zminy do statti 120 Kryriminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo vstanovlennya kryriminalniyi vidpovidalnosti za spryannya vchynennyu samohubstva : Zakon Ukrainy vid 08 lyutoho 2018 №2292-VIII / VR [On amending to article 120 to the Criminal Code of Ukraine regarding the establishment of criminal liability assisted in committing suicide : The law of Ukraine of 08 February 2018 №2292-VIII / VR]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2292-19> (accessed 3 May 2019).
11. Holovne naukovo-ekspertne upravlinnya (2016). Vysnovok Holovnoho naukovoho-ekspertnoho upravlinnya na Proekt Zakonu Ukrainy pro vnesennya zmin do Kryriminalnoho kodeksu Ukrainy (shchodo vstanovlennya kryriminalniyi vidpovidalnosti za spryannya vchynennyu samohubstva) [Conclusion of the main scientific and expert management on the draft Law of Ukraine on amendments to the Criminal Code of Ukraine (regarding the establishment of criminal liability assisted in committing suicide)], № 4088, vykh. 17 February 2016.
12. Ukrayinski novyny (2017). Hra v smert: shcho take “Syniy kyt” i chomu pidlitky vykonuyut smertelni zavdannya [Game of death: what is a “Blue whale” and why teens perform deadly tasks]. Available at: <https://ukranews.com/ua/news/477891-gra-v-smert-shho-take-syniy-kyt-i-chomu-pidlitky-vykonuyut-smertelni-zavdannya> (accessed 4 May 2019).
13. Hladkova Y.O., Veprytskyy R.S. (2017). Hrupy smerti: shcho tse take I yak uberehty dytynu [Groups of death: what is it and how to save a child]. Kharkiv : Kharkivskyy natsionalnyy universytet vnutrishnikh sprav, pp. 1–15.
14. Vesti Ukraine (2017). “Synoho kyta” zminyła “chervona sova”. V Ukraini dity zakhopylysy novoyu smertelnoyu hroyu [“Blue whale” has changes “red owl”. In Ukraine children were fascinated by the new deadly game]. Available at: <https://vesti-ukr.com/strana/268129-sineho-kita-smenila-krasnaja-sova> (accessed 1 May 2019).
15. Pershyy Ukrayinskyy (2019). Nova smertelna hra “Momo” chomu vona lyakaye ditey i yak vid neyi zahystytysya [New death game “Momo” why she scares children and how to get out of it]. Available at: <https://www.5.ua/suspilstvo/nova-smertelna-hra-momo-chomu-vona-liakaie-ditei-i-ak-vid-nei-zakhystytysia-176035.html> (accessed 6 May 2019).